

Фонді гарантування вкладів фізичних осіб, тобто з 13.04.2022 р. його учасником став Державний ощадний банк України, третє речення абз. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що передбачає підвищення суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами фізичних осіб до 600 тис. грн., а також доповнено цю ж частину ст. 26 чотирма новими абзацами, які надають можливість адміністративній раді Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за наявності ознак дестабілізації банківської та/або фінансової системи країни, що підтверджується відповідним рішенням Ради з фінансової стабільності, тимчасово підвищувати та згодом поступово знижувати суму граничного відшкодування до розміру, встановленого до дня прийняття рішення про її тимчасове підвищення.

Таким чином, аналіз основних змін та доповнень, внесених до спеціальних банківських законів під час дії правового режиму воєнного стану упродовж 2022-2023 рр., дозволяє зробити наступні висновки: 1) більшість законів, як видно з назви, в першу чергу спрямована на внесення змін до Податкового або Бюджетного кодексів України, а наявні в них зміни до банківських законів виступають до певної міри як додаткові, що викликає неоднозначне ставлення, адже назва закону має надавати достатню інформацію щодо кола законів, до яких вносяться зміни, або щодо предмету регулювання; 2) значна частина внесених до законів змін і доповнень спрямована на поточний період воєнного стану, що оголошений з 24.02.2022 р., і не має універсального характеру застосування в умовах воєнного стану та/або особливого періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Річний звіт за 2022 рік / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=4 (дата звернення 31.05.2023).

Олексій ДРАЧОВ

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ США

Банківська система Сполучених Штатів Америки не є найстаршою в світі, однак не зважаючи на це має досить розгалужену і складну систему. Крім того, на сьогоднішній день, американська економіка є однією з найбільших в світі, не в останню чергу завдяки її фінансовому сектору, представником якого є саме банківські установи. Тому дослідити етапи формування та розвитку банківської системи США є актуальним та необхідним.

Як відомо банківська справа у більш менш звичному для нас вигляді почала формуватися в Європі, з початку в Італії, а потім і в інших країнах цього континенту. Тому американську систему не можна вважати за найстарішою. Тим не менш її становлення почалося ще в XVIII ст., коли в 1782 році в

Філадельфії був створений перший американський банк, а в 1784 році був заснований перший банк Нью-Йорку, який на сьогодні відсвяткував вже 239 річницю і є найстаршим банком США.

Важливо відмітити, що правове регулювання банківської діяльності є вкрай важливе, адже банки виконують дві основні функції: по-перше вони керують та здійснюють контроль за платіжною системою, а сучасна економіка будь-якої країни не може функціонувати без ефективної платіжної системи; по-друге банки здійснюють не менш важливу посередницьку функцію, завдяки якій відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів від кредиторів до позичальників.

Становлення банківської системи США та відповідне її регулювання можна поділити на ряд етапів:

– I етап, до 1782 року – колоніальний, зародження системи як такої. Створення базових фінансових інститутів та ринків, які були представлені англійськими банками. В цей час колоніальні американці позичали один в одного, брали кредити в англійських банках та різноманітних торговців.

– II етап, з 1782 по 1862 рр. – початкові спроби побудови національної банківської системи. Для цього періоду було характерна протистояння між представниками централізму, які вважали, що необхідний один центральний орган, який буде здійснювати загальне регулювання банківського сектору і прихильниками свободи діяльності в банківській сфері. Таким чином саме в цей період були дві спроби встановлення єдиного центрального банківського органу 1791 році А.Гамільтон будучи першим міністром фінансів заснував Перший банк США, який проіснував 20 років до 1811 року, в якому федеральний конгрес не продовжив його устав, таким чином припинивши його діяльність. Тим не менш проблеми, які були викликані англо-американською війною, змусили конгрес до прийняття нового статуту та створення Другого банку США, що проіснував з 186 по 1836 рр.

Оскільки більшість банків були комерційними підприємствами, зареєстрованими законодавчими зборами штатів, банківська справа стала політизованою. Партія, яка контролює законодавчий орган, надасть банківські статuti своїм покровителям, а не іншим сторонам. Окремі законодавці брали хабарі, щоб допомогти деяким банкам отримати статuti та перешкодити іншим банкам отримати їх. Це дало поштовх до прийняття у 1837 році законодавчою владою штату Мічиган було прийнято Закон про організацію та регулювання банківських асоціацій, а в 1838 році в Нью-Йорку був прийнятий Закон про вільну банківську діяльність (Free Banking Act), в результаті якого було введено правило, що будь-хто може відкрити банк, якщо буде слідувати визначним правилам, а саме мати мінімальний розмір статутного капіталу має бути не менше 100 тис дол. [5, с. 7-8]. Тим не менш це породило деякі проблеми в банківському секторі, а саме: фінансову нестабільність, неможливість банків конвертувати свої банкноти в монети, хаотична валютна система та інше [4].

– III етап, з 1862 по 1913 рр. – суттєве зростання активів та операцій американських фінансових інститутів та ринку в цілому. Можна сказати, що завдяки прийняттю декількох важливих нормативно-правових актів була створена американська національна банківська система. Проявом подолання

нестабільності, що була спричинена суттєвим, а іноді навіть хаотичним зростанням банківського сектору, було прийняття 1863 році Закону про національну валюту, який згодом змінив назву на Закон про національні банки.

Відповідно до цього Закону було створено нові національні банки, які мали право випускати національну валюту. Однак для цього цим банкам потрібно було перевести до Казначейства США певну суму залежно від свого капіталу, у вигляді іменних облігацій Уряду США, які приносили відсотки [4].

– IV етап, з 1913 по 1945 рр. – цей період характерний тим, що була створена Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування вкладів. Передувало цьому чергова паніка на фінансовому ринку пов'язана із неможливістю банків купити валюту під час надзвичайної ситуації, що призвело до прийняття Закону Олдрича – Ріланда (Aldrich-Vreeland Act), наслідком якого стала комісія, яка працювала над покращенням ситуації, що вилилося у прийняття в 1913 році Закону про Федеральну резервну систему [6]. Таким чином була започаткована ФРС головним завданням якої діяти як центральний пруденційний орган, що контролює пропозицію грошей і кредитів у країні і виступає як кредитор останньої інстанції для порятунку фінансових установ з надмірним використанням позикових коштів, неплатоспроможних фінансових установ та інших ризиків цих організацій.

Тим не менш Велика депресія, яка мала місце в 1929 -1933 роках виявила деякі проблеми, в наслідок яких багато банків визнали себе банкрутами. Це спричинило прийняття в 1933 році Закону про банківську діяльність, так званий Закон Гласса-Стигалла (Glass-Steagall), який запровадив створення Федеральної корпорації страхування вкладів, а також розділив інвестиційний та комерційний банкінг [7].

– V етап, з 1945 по 2010 рр. – цей період характеризувався стабільністю функціонування банківської системи побудованого на покращенні функціонування фінансових інституцій закладених в попередній період, а також на Законі про банківські холдингові компанії від 1956, який обмежив можливості банківських груп до розширення філіальної мережі. З поступовою лібералізацією попередніх нормативно-правових актів, що відбулася в 1990-х роках відповідно. Так у 1994 році було прийнято Закон про ефективність банківської системи (Рігла-Ніла), який скасовував деякі територіальні обмеження, скасовував контроль за процентними ставками і банківською інвестиційною діяльністю, а в 1999 році відбулося скасування Закону Гласса-Стигалла, чим був завершений процес лібералізації, який проявився у скасуванні обов'язкових інвестиційних коефіцієнтів та зближення діяльності різних типів установ (ощадних і звичайних банків, комерційних та інвестиційних банківських послуг, страхових та брокерських послуг) [8, с. 106].

– VI етап, з 2010 року по сьогодні – пост кризовий період, змусило уряд США переглянути систему регулювання, нагляду та контролю за банківською сферою. Таким чином, відповіддю на кризу Конгрес прийняв Закон Додда-Френка про реформу Уолл-стріт і захист прав споживачів у 2010 році, дія якого поширювалась на банки, інвестиційні компанії та рейтингові агентства. Закон значно обмежив можливості інвестування банків, які є учасниками системи гарантування вкладів (FDIC) у хедж-фонди та фонди прямих інвестицій, а також

зменшив можливості проведення банками операцій з деривативами. В цілому положення цього закону стосуються, так само як і в регулюванні ЄС, посилення моніторингу системних ризиків, формування механізмів їх подолання, зміцнення захисту прав споживачів, встановлення жорстких вимог до капіталу та ліквідності банків, перенесення ймовірних втрат від кризових явищ з платників податків на учасників ринку, збільшення повноважень ФРС та підвищення її відповідальності, централізації нагляду та уніфікації фінансового регулювання [9].

Підводячи підсумок, варто сказати, що історія становлення та розвитку американської банківської системи налічує вже понад 200 років, які умовно можна поділити на 6-ть етапів, кожен з яких характеризується своєю специфікою, політичною кон'юнктурою, економічними кризами та відповідними шляхами виходу з них. Крім того, правове регулювання банківської діяльності налічує понад 100 нормативно-правових актів, більшість з яких діє із відповідними поправками й сьогодні, що робить її по справжньому унікальною. Тим не менш можливість подвійного регулювання, занадто жорстка зарегульованість впливають на її ефективність, як спосіб ведення бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Король М. М. Особливості інституційного правового регулювання американської банківської системи. *Науково-практичний журнал. Причорноморські економічні студії*. 2020. № 54. С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.54-3> (дата звернення 31.05.2023).
2. Johnston M. A. Brief History of U.S. Banking Regulation. Investopedia. 2020. URL: <https://www.investopedia.com/articles/investing/011916/briefhistory-us-banking-regulation.asp> (дата звернення 31.05.2023).
3. Rolnick A., Weber W. Banking Instability and Regulation in the U.S. Free Banking Era. Federal Reserve Bank of Minneapolis. URL: <https://www.minneapolisfed.org/research/quarterly-review/bankinginstability-and-regulation-in-the-us-free-banking-era> (дата звернення 31.05.2023).
4. Sylla The US Banking System: Origin, Development, and Regulation URL: <https://ap.gilderlehrman.org/history-by-era/economics/essays/us-banking-system-origin-development-and-regulation> (дата звернення 31.05.2023).
5. Ranajoy Ray Chaudhuri. The Changing Face of American Banking Deregulation, Reregulation, and the Global Financial System. Palgrave Macmillan New York. 279 p. (дата звернення 31.05.2023).
6. James Chen 1913 Federal Reserve Act: Definition and Why It's Important URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/1913-federal-reserve-act.asp> (дата звернення 31.05.2023).
7. Barth J. Industrial Loan Companies Supporting America's Financial System. Milken institute. 2011. URL: https://assets1b.milkeninstitute.org/assets/Publication/Research_Report/PDF/ILC.pdf (дата звернення 31.05.2023).
8. Якушева О. В. Теоретичні основи взаємозв'язку банківської конкуренції та фінансової стабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 13. С. 104-108 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2014/24.pdf (дата звернення 31.05.2023).

9. The Dood-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act (HR 4173). – Washington. 2010 URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/4173> (дата звернення 31.05.2023).

Олександр НЕЧИПОРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Марія ОНИЩЕНКО

Студентка 3 курсу, Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

АКТУАЛЬНІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЩОДО ТРАНСКОРДОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВАЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ЇХ УСКЛАДНЕННЯ ЗАБОРОНОЮ ДЕЯКИХ КРАЇН ЄС НА ІМПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ

З першого дня російської агресії - 24 лютого 2022 року, за проголошеною злочинною заявою Володимира Путіна щодо «спецоперації» по демілітаризації, денационалізації і денацифікації та захисту «руського міра», - розгорнулась повномасштабна і тривала війна росії проти України. Активні військові дії, проголошення воєнного стану - поставили серйозні виклики перед українською фінансовою системою в цілому, виходячи із конституційних засад «стабільності національної грошової одиниці - гривні» [1], так і у валютній сфері, зокрема реалізуючи положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [5] щодо вільного руху капіталів.

Слід зазначити, що після проголошення воєнного стану в нашій державі фінанси, фінансова система і валютна сфера відповідно до принципів і основ правового регулювання змушені були перейти до зовсім інших позицій свого функціонування - від ринкових засад до чіткого адміністративного регулювання. Зокрема, банківська система України на чолі з НБУ почала напружену роботу по стабілізації фінансово-кредитної системи і грошового обігу в умовах воєнного стану. Так уже в перший день війни вийшла Постанова Правління НБУ від 24.02.2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» (діє зі змінами, їх більш, ніж 35) [3]. У зазначеному аспекті діяльності банківської системи України непересічне значення зайняли актуальні фінансово-правові питання щодо роботи валютного ринку, а також транскордонного переміщення валютних цінностей, які в умовах мирного часу йшли по шляху подальшої лібералізації із законодавством ЄС щодо вільного руху капіталів, а у воєнний час виникла потреба їх жорсткої централізації з боку уряду. Відомо, що методологічне значення для транскордонного переміщення валютних цінностей мали Закон України «Про валюту і валютні операції» [2] та Постанова Правління НБУ від 2 січня 2019 року № 3 «Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей» [4]. Однак, цілком зрозуміло, що в умовах воєнного стану система транскордонного переміщення валютних цінностей стала чітко адміністративною з метою